

DEO DUCE!
SCHEDIASMATIS HISTORICI
DE
TAVASTIA
CAPUT POSTERIUS,

QVOD,
*Consensu Ampliss. Ordin. Philosoph. in Reg. ad
Auram Lyceo*

Et PRÆSIDE

HENRICO HASSEL

Eloquentiæ PROFESS. Reg. & Ordinar.

Pro GRADU

Candidae Eruditorum censurae offert

CHRISTIANUS LIMNELL

TAVASTENSIS,

Die XIII Julii A:o MDCCXLVIII.

Loco horisque solitis.

ABOÆ,

Excud. JOH. KÆMPE, Reg. Acad. Typogr.

DEO DUCER
SENEDESIATIS HISTORICI
DE
TAVASTIA
CAPUT POSTERIUS

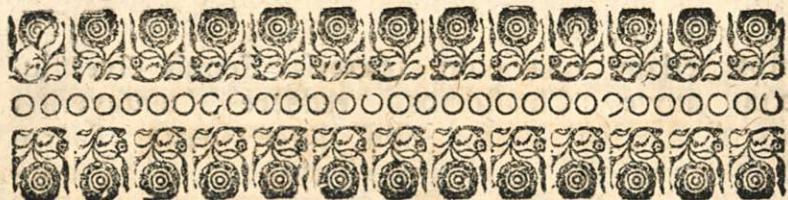
Quod
Confessio Ampli. Olym. Philosoph. in Reg. et
Juris Loco
ET PRÆSIDI

HENRICO HASSEL
Honoratus Professor Reg. et Olym.
PRO GRADU

Causs. et Emendationum rebus et officiis
CHRISTIANUS LINNÆUS
TAVASTIENSIS

Die XIII. Iulii. A. MDCCLXVIII.
Loco honoris Iohannis

AAO
Excus. JOH. KEMPE, Reg. Acad. Typogr.

CAPUT POSTERIUS

§. I

Conversionem Tavastorum ad Christianismum eorumque sub potestatem Svecorum subactionem refert.

Tradunt quidem annales vetustiores, nonnullos Regum Sveciæ sæpius armis intrasse Finlandiam; nemo tamen ante Ericum IX seu Sanctum medio fere seculi XII Fenniam stricte acceptam, ante Ericum XI Balbum seu hin Lisse dictum, medio seculi sequentis XIII Tavastiam nemo, (a) nec ante Torchillum Canuti Pro-Regem & Tutorem Regis Birgeri adhuc Minorennis anno ejusdem seculi XCIII Careliam (b) quisquam imperio Svecorum adjicere potuit. Non dubitamus, quin Ericus Sanctus, primus Finlandiæ domitor, Tava-

A

stos

(a) *Auctor Thes. ex mscr. Episc. Pauli Justen exceptarum in Biblioth. Nettelbl. part. I. pag. 97.*

(b) *Messensii Scondiæ Illustr. Tom. II. pag. 69.*

stos etiam una cum cæteris Fennis cives juxta atque Christianos reddere tentaverit; quod urgere certe non intermiserunt Sacrorum præfecti, qui gentilium conversioni quocunque modo promovendæ incubuerunt; proinde etiam, non multum ante Erici XI. expeditionem Thomas quidam Episcopus Aboënsis dispellendo ex hac gente Ethnicismo omnem impendit operam, sed frustra. Tavasti enim novam hanc, ut ipsis videbatur, doctrinam præfractæ impediētes (γ) ipsum Episcopum eo usque persecuti sunt, ut fuga in Gothlandiam salutem quære cogeretur. Neque hic substiterunt, verum crebris excursionibus Sveciæ oras infestare, statumque ejus publicum turbare non antea desierunt, quam idem Ericus XI. Birgerum Jerl sororium suum Ducemque Ostrogothiæ, numerofo stipatum exercitu, ad eos domandos & subjugandos expedit, & id quidem circa Annum Christi Mccxlix. (δ) Erat enim ejus temporis Sveciæ Regibus a Pontifice Romano severissime injunctum, ut armis subigerent sibi que subiectos ad religionem Christianam recipiendam cogerent; ad quod etiam iidem juramento regio sese adstrinxerunt, teste Nobiliss. Oernhielm. Et, quum omnes fere Historiæ Sveogoth. Scriptores de Tavastorum conversione nonnihil interseruerint, anni numero variante

(γ) *Locc Hist. Regn. Svec. Libr. III. pag. 87.* (δ) *Messenii Scand. illustr. Tom. XII. pag. 117. Tom. XIII. pag. 69.*

3
 riante propemodum ubiq; placet Ericum Olai Deca-
 num Uplaliensem, qui circa Annum 1460 vixit, cu
 antiquiorem fideque digniorem (1) sequi. Ille autem
 hunc in modum scribit: Erant tunc, scil. Rege Sv.
 Erico XI Tavasti increduli & Christiani nominis per-
 secutores saevissimi, ideoque ad hos domandos & debelian-
 dos, aut quod potius deligendum erat, ad Christum conder-
 tendis, Rex Ericus expeditionem dirigit universi roboris
 regni sui; huic autem exercitui multitudinis univerſae
 affinem suum Birgerum de Bielbo Ductorem praefecit, &
 curam commisit totius negotii exercitus dirigendi. Parantur
 igitur extemplo naves, & armorum nimius
 apparatus, ac quos tetigit ordo navigandi accincti ad
 praelium naves intrant. Nec partem latebat adversam,
 quod adversus eam tot arma sumerentur, unde & sibi ne-
 cessaria providet munimenta. Afflante igitur vento prospe-
 ro, brevi temporis spatio mari transito, Specorum navalis
 exercitus adplicuit portui Tavastorum. Jam autem quid
 acturi essent dudum deliberato, relictis navibus & vexillis
 erectis, omnis multitudo armata terras ingreditur, feroci-
 bus animis in hostium castra irrumpens; fugitque pavo-
 re deterrita turma hostium; sequitur a tergo victrix Sve-
 corum audacia, & opulentam praedam fugientium ad-
 prehendit. Datur nibitominus optio fugientibus, ut, qui vel-
 lent fierent Christiani, vita & bonis sibi salvus remanen-
 tibus; alioquin tam vita quam bonis exciderent. Multis
 igitur Christianis effectis etc. (2). In Chronico Fin-

A 2

landiae

(1) Mess. Scand illustr. Tom. XIII. pag. 52. nota 488.

(2) Erici Olai Historia Svec. Gothor. Libr. III. pag. m.

4
landiæ Mser:to totam hanc expeditionem sequen-
ti carmine Svethico tradit Messenius:

Alt han (7) tift (9) rymde thetta mult/
I hans tid Hedningars tumult/
Och måst the Sawaster giorde;
Når Kung Erik Låsp thet sporde/
En stor frigsmacht utlånder han/
Birger Jertl war hennes förman/
The segla bort i Jesu namn 1249.
Kors upreste i första hamn/
Som thet af kallas än i dag/
Och annat efter sitt behag/
På en besluten hög hardt når/
Af thet han Korsholm nånder år/
Ther byggia the ett skönt fäste;
Hedningarna omkring gåste ic.

& paucis interjectis

Om thet jag har eder förr sagt/
Kommer jag åter til frigsmacht/
Når så i Österbotn bestålt/
Rycka the med hela sitt skilt/
Öfwer flogen til Sawastland/
Flottan lefdes wid korsholms strand/
The Swenska Fienden höta/
Öförskräckt monne the möta/
Och hölt med Christnom ett hardt slag/
Öfwerwunnen under wår lag/
Gick han; then Christna tro och sed /

Så

(7) *Thomas Episcopus Aboens.* (9) *Gothland.*

Så togo the Tawaster wed/
 Birger Jerl lät ther flott bygga/
 Therpå bo the Swenska trögga,
 Sedan Rändämets Biske lära/
 Tawaster lhdige äro. (1)

§. II.

*Arcis Tavasteburgensis initia, fata hodiernam.
 qve faciem leviter depingit.*

ARX Tavasteburgum (*), vel Cronoburgum
 (β) Svethice Tawasthus/ distat a Metropoli
 Fenningiæ Aboa XVI cum dimidio milliar. ver-
 sus cæciam (γ) jacetqve in parœcia Wânâ ter-
 ritorii Hollolæ inferioris, ad fluvium, qvi
 ex lacu qvodam paroeciæ Lampis, *Paejervi*
per paroecias Janackala & Wânâ excurrens, la-
 tus arcis, qvod Boreapelioten spectat, præterfluit,
 & in

(1) *Hæc singulari favori Generosiss. D:ni And. Ant.
 von Stiernman, Regiæ Cancellariæ Consiliarii acce-
 pta refero, cui ob benignitatem erga me maximam
 humillimas debeo gratias.*

(α) *Martin Zeiller. Descript. Svec. edit. Amstelodami A:o
 1656 arx Tavastus; in Scondia Ziegleri vocatur Tava-
 stiae domus.*

(β) *Hadorph. Rim=Crönika part. I. pag. 23. & 546.*

(γ) *Tavasteburgum alius Croneburgum dictum, intra pa-
 ludes & olim munitum contra Moscorum irruptiones,
 90. mill pass. ab Aboa urbe in Caeciam. Hoffmanni
 Lexic. Hist. pag. 356.*

& in lacum *Wanajan sellae*, (d) qui paroecias *Saex-mæki*, *Paikaenae* agrosque *Sacelli Tyrvendo Hattulensis* dirimit, versus septentrionem se exonerat, Amoenissimus certe & satis commodus locus. Hæc arx exstructa est Anno MCCXLIX (e) ab eodem Birgero Jarl, quem §. superiori Tavaistos sub potestatem Svecorum redegit diximus; & id quidem eum in finem, ut gens nuper conversa atque subiecta in officio maneret (f), tutiorque a Russorum invasionibus redderetur (g). De prima arcis hujus facie hæc habet supra allegatus Ericus Olai loc. cit: *Multis igitur Christianis effectis, validissimis muris fortalitiis exstruitur & Tava-staborg adpellatur, ac munitione necessaria roboratur custodi-bus deputatis.* (h) Item Messenius in prænomina-to Chronico Finlandiæ Mscr:to Sic. Birger Jarl lät tithet Slott bygga / Thorpā bo the Swenske trhgga. Post id tempus est hæc arx variis reparationibus novisque substructionibus, quantum necessitas postulavit, conservata & aucta; & quidem eum præsertim

in

(d) Apud Paulin. Goth lib. 1. p. 97. vocatur hic lacus *Wanan*.

(e) Mess. Scand. Illustr Tom. 13. pag. 69.

(f) Proxime citat. Auctor Tom. 12. pag. 117.

(g) Idem Messenius Tom. 2. pag. 36.

(h) Qui non solum præsidio arcis vacarent, sed etiam cives hos nuper adscitos, tam in religione suscepta, quam in officio Regi Sveciæ debito, constanter permanere legesque præscriptas rite observare adigerent.

in finem, ut armamentarium granariumque tuta præstaret. Sæpius quidem cessit in potestatem hostis, quam expugnata est. Nam ubi cætera munimenta Finlandiæ Moscovitas occupare contigit, hoc ceu mediterraneum, ut dederetur necessarium fuit (1). Semel, quantum nobis innotuit, & quidem Anno MDCLIX die V Junii vastatrices flammæ perpeßum est, mox tamen, collecta pecuniæ summa mille octingentorum thalerorum monetæ argenteæ, pristino suo decori restitutum (2). Quod attinet hodiernam ejus faciem, hæc talis est: Ipsa arx, quæ ex laterculo coctili tota propemodum constat, tetragona est; ita ut unusquisque angulus e diametro fere sit oppositus uni ex quatuor cardinibus mundi. Borealem & Occidentalem angulos operiunt duæ turres modicæ altitudinis. Infima pars muri fornices habet in universum septem; inter quos repositorium pulveris pyrii & cæteræ sunt cellæ. Binis arx exsurgit contignationibus, quæ in toto circuitu XXXV domicilia dicuntur complexæ fuisse, inter quæ Regni atrium, ut vocabatur, ac templum erant. Illæ autem divisiones hodie vix cernuntur, quum tota arx armamentario & granario publico inserviat. Totum ejus tectum nuper laminis obductum est ferreis, præter duas illas ante nominatas turres, quas asseres adhuc tegunt (3). Introitum habet

(1) Videatur *Sveogotbia munita nuper edita pag. 189.*

(2) Confr. *MSCR:ta Palm/kiældiana.*

habet unicum in latere versus meridiem. Area eius interior Borggård lapidibus strata est. Cingitur tota muro lateritio, hodie tamen ruinæ proximo, cui duæ moles lapideæ orbiculatæ Rundlar/ una quæ Occidentem, altera vero versus Orientem adjunctæ sunt. Includit hic murus pistrinam Regiam VI furnorum cum foribus ferreis, quæ etiam nuper ædificata est, laminisque tecta ferreis. Sunt præterea intra murum eundem nonnulla domicilia curribus forte bellicis servandis destinata. Unica huius muri porta meridionalem spectat plagam. Extra hunc sæpius nominatum murum circumdata sunt arcis tria latera vallo, cui crebri suggestus aggeresque ex cespitibus facti impositi sunt, reliquæ tormentariæ administrandæ inserviunt; quartum autem latus versus cæciam flumine præterlabente clauditur, ideoque nec vallo, nec fossa vel alio sepimento muniri potuit aut debuit. Nonnulla includit idem vallum ædificia publica, ut ædes præfecti militum præsidiariorum (μ) domum vigiliarum, carcerem mox extruendum (ν) &c. Dua-

(λ) Proximo infelici bello idem labor impediēbatur.

(μ) Numerus militum præsidiariorum hoc tempore ultra centenarium exsurgit, quibus unus Centurio ejus locum Tenens, Lieutenant, cum nonnullis aliis inferioris conditionis Officiariis præsunt. Habitat præterea in hisce ædibus Præfectus armamentarii Sæthice Tygmåstaren.

(ν) Pristinus carcer fuit etiam intra aggerem, sed in angulo orientali.

Duabus portis patulum est vallum, quarum una occidenti tere & oppido, altera autem meridiei adversa est (§). Fossa vero, quæ extra aggerem tutatur hoc munimentum, sudibus palisque crassioribus in humum valide fixis & arcte jugatis, *Palisader*, præstructa est, quam tandem fossam opera lignea decussata vel equites *Frisiæ*, *Spanska Rytters* ubique circumsepunt (o). Ad utramque supradictam aggeris portam pons fossæ stratus est, qui similibus quoque custoditur equitibus *Frisiæ*, qui quoque demittuntur quando via ad arcem est occcludenda, alioquin autem catena ferrea suspensi tenentur. Sed redeundum ad antiquitates & memorabilia hujus arcis. De effigie illa, quæ muro ipsius arcis exteriori laterique Boreali affixa, haud ita pridem conspiciebatur (π), non æque convenit inter omnes. Nobilissimus Dominus Elias Brenner, olim Assessor Colleg. Antiquit. Reg. Anno superioris seculi LXXII præfens ipse depinxit

B

hanc

(§) Non procul abhinc intra vallum occurrit fons perennis.

(o) Ad perficiendum juxta ac dilatandum hocce munimentum, maximum jam fieri, utinam faustis auspiciis! adparatum comperimus; quam ob causam etiam ipsum opidum ad locum ab arce paulo remotiorem jam esse transferendum, munitionum faciendarum peritiores necessarium fore duxerunt.

(π) Ante aliquos abhinc annos ex muro avulsam novimus, sed ubi locorum jam inveniatur nescimus.

hanc effigiem ad illam
formam, quam heic
juxta adponendam cu-
ravimus, existimatque
ad vivam Birgeri Jerl.
(p) similitudinem esse
factam.

Sed nimis diversa est hæc figura ab illa, quæ æri
incisa servatur in Archivo Ordinum Regni & Bir-
gero Jerl vulgo adscribitur, quam etiam, in gra-
tiam

(p) nonnulli putant effigie hac repræsentari Christum conf.
Tune'd. Geographia de Tavastia. Caeterum, *απορροα*
tam hujus effigiei quam sequentis caelaturæ ab ipso No-

Illustrissimi Principis **BIRGERI JERL** Proregis et Genitoris Regis
WOLDEMARI et **MAGNI** Effigies, juxta formam in qua in Arce Jawasthusa-
na in Finlandia hac aetate adhuc conspicitur, circa annum Christi 1220 erecta,
postea quam ille gentiles Finnos et Jawastanos ad Christianam fidem com-
pulerat et deinde Regiam sedem Holmiae fundaverat.

tiam censuramque curiosi cujuscunque antiquitatum Patriæ indagatoris heic adjunximus, idque eam præsertim ob causam, quia Generalis Major & Satrapa Tavastiæ & Nylandiæ, Generosissimus D:nus Abr. Cronhiort, literis die XVI Januarii A:o MDCXCIX ad Celsissimum Comitem Regisque Senatorem D:um Dahlberg Tavasteburgi datis asseverat, muro affixam effigiem esse eandem cum illa æri insculpta. Verba ipsius hæc sunt: Den renommerade Birger Ierls porträtt står på ett Torn/ högt uppå muren/ der som han skall haft sitt Cantzelie, uti en sådan figur afmåladt/ (som then i Koppar finnes utstucken/) som ännu af färgorna kan synas &c. De falciculo virgarum minorum, ut & de flagello, quæ manibus suis tenet Birgerus, nec non de calice, qui juxta pedem ejus dextrum, & igne ardente, qui juxta pedem ejus sinistrum videntur, hæc commentatus est Archi Episc. quondam Upsal. Celeberr. memor. Doctor Haqvinius Spiegel literis Lincopiæ die XV. Febr. MDCC. ad Præpositum Nicol. Rabenium datis: Om Birger Ierls afmåling med the hofstegade plichte-märcken/ kunde jag väl/ efter then anledning/ som Cassaneus Pierius gifwa/ gifra hieroglyphica här af/ och fylla ett stort papper med conjecturis ex e-

B 2

rudita

biliff. Brenner ex muro arcis excerptarum, dignatus est mecum benevole communicare ante hæc Colleg. Antiquit. Reg. Actuarius jam vero Translator Regius Nobil. D:nus Carl. Hagelberg.

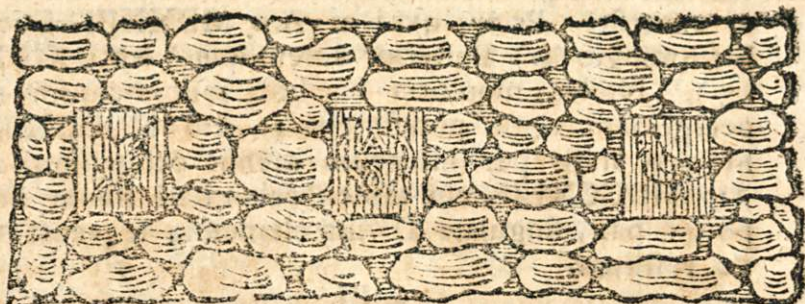
rudita antiquitate erutis. I lika måtto wore lätt öf-
wer the meningar / som jag märcker andra hafwa /
at uplätta en eller annan critique om bemäkte figu-
rer, men tiden är för trång der till / ty wil jag al-
lenast hemställa at efter täncka / om tte Riset / Giss-
lan / Rikriket / elden betefna rigidam primorum
Christianorum disciplinam, siue instrumenta con-
tritionis, som Thomas Aquinas kallar them / och
märckeligen efter sju grader förökte / så at Riset be-
tyder castigationem lenem & paternam, Gisslane
asperiores carnis mortificationem, Rikriket siue a-
quam lustralem siue potionem Johannis h. e. aspi-
dis veneno mixtam, och Elden purgatorium: om
hvilket alt man mycket ut Drecelii skrifter finner;
Ty ehuruwål Birger Jerl war både en stor Estats
man och Krigsman / så war han likwål efter then tid-
sens beskaffenhet mycket andächtig och ålskade vitam
asceticam, wisandes sig inter quotidianæ poeniten-
tiæ symbola vel adminicula, hwar til någon Munch /
som målningen giordt / (at erat illud hominum ge-
nus pingendi & tingendi permissimum) hafwer / kan
hända / welat gifwa Birger anledning / och the nye
omwände Gunnar ett efterdömm. Hæc autem est
sententia modo nominati Generol. Dani Abr. Cron-
hiort, cujus verba eadem de re sic habent: och the
tekn / som han (c) har i händerna / Gissel och Rik-
skola betyda at han med twång har bracht Tawaste-
huus lähn under sin lydn; Ralken på then ena si-
dan /

(c) neml. Birger Jerl.

13

dan/ och elken på then andra/ at han them bracht
till then Christeliga tron.

Oblervavit antea nominatus Assessor Elias Brenner
supra portam arcis forinfecus cælaturam heic de-
pictam,

de qua Generosiss. D. nus Abr. Cronhiort hunc in mo-
dum se explicat literis supra allegatis: Ugglan skal
betyda/ at thet har varit tilförene Lars Torstenssons
gods med Ladugården/ som är förbytt med Haga i
Janackala Sökn/ och possideres ännu af Ugglarne.

Tandem annotatam habemus ab eodem Nobil.
Brenner tabellam quamdam, intra portam arcis
muro infixam, cui sequentes Characteres incisi
sunt: der år som strefst ciodxx Stod Slag wet
Upsala om Longfredag (r). Nec denique præ-
termis-

(r) Hæc & quæ præcedunt literæ, excerptæ sunt ex
Miscis Palmskiöldianis, quorum copiam mihi facit admo-

termittendum duximus verbo commemorare, quod quidam *Oke Gregarii*, post coronationem Christierni II. Tyranni Holmiæ peractam, A:o MDXX IV. Cal. Dec. in Castro Tavastiæ decollatus fuit &c. (v).

Quum fasces imperii capefferent duo illi Gloriosiss. memor. Reges Sveciæ Gustavus I. & Carolus IX, uterq; etiam arcem hanc a suis inimicis vi extorsit. Prior quidem A:o MDXXIII Duce Flemmingio (φ). Posterior autem ipse A:o MDXCIX (χ). Nostra memoria bis hoc munimentum in peregrinam venit potestatem 1. A:o MDCCXIII, in quo statu per integrum mansit octennium. 2. A:o MDCCXLII, cui tamen calamitati finem imposuit pax, singulari Divina clementia sequenti anno restituta.

§. III.

De oppido Tavasteburgi pauca disserit.

Opidum illud, quod a septentrione ipsam arcem excipit, & Svethice Tavastehus vocatur, fundatum est a Regni Drotzeto totiusque Finlandiæ Generali Gubernatori Comite Petro Brahe Anno MDCL (α). Privilegia sua nec non im-

*dum reverendus atqve Clariss. D:nus Theol. Adjunctus
Magister Matthias Hallenius.*

(v) *Nettelbl. Bibliotheq. Erstes Ethel pag. 81.*

(φ) *Sveogothia munita pag. 189.*

(χ) *Petr. Petreji Cron. pag. 99.*

(α) *de fundatione hujus opidi Privilegiisque conf. ultimus Tuneld Geograph.*

munitatem a tributo XII annorum mox accepit ab eodem Governatore, quæ a Rege Carolo X. A:o MDCLIV. confirmata est, quamque deinde Rex Carolus XI A:o MDCLXI in triennium prolongavit, & quidem eam imprimis ob causam, quoniam belli temporibus, quæ tunc inciderant plurimum gravati fuerant cives; cui accedit, quod vallo aggeribusque circa arcem restaurandis per integrum semestrem soli vacare deberent. Præterea erat templum ipsis propriis sumptibus ædificandum; domus enim in ipsa arce, ubi antea sacra peragebantur una cum tota fere arce incendio vastata est A:o MDCLIX (β). Cives Tavastburgenses exstructo templo non amplius erant pares comparandis sibi campanis, ideoque supplices a Regia Majestate A:o MDCLXIV impetrant veniam stipis in tota ditio- ne colligendæ, quæ deinde adjuti easdem sibi ad- quisiverunt.

Schola Trivialis Tavastburgensis circa Annum MDCLXXVI instituta est, in quæ unus Rector cum duobus Collegis informationi juventutis vacant.

Totius Ecclesiæ Tavastburgensis curam agit unus Pastor. Eidem quoque Ecclesiæ subjacent tria illa prædia suburbana *Ois*, *Haetilæ* & *Saris*, quæ ut una cum oppido arcisque præsidariis suum hunc alunt Pastorem, ita etiam villæ pastorali ædificandæ suam cum opidanis conferre debent o- peram. Hæc prædia sicuti regia sunt, ita quoque aliquan-

(β) conf. §. proxime præcedentem.

aliquando pro certa pecunia, ærario publico pendenda, civibus Tavasteburgi ad usum fructum concessa sunt, quod tamen vix ultra decennium factum est (γ).

Iam autem quodlibet horum prædiorum attributum uni trium Legionis Equestr. Tavast. & Nyland. præfectorum est, ita ut *Ops* Chiliarchæ, *Hætilæ* vice Chiliarchæ & *Saris* Majoris sedi sint adjunctæ.

Administratio iustitiæ uni commissa est Consuli, qui una cum Prætoribus urbico *Rådman* & duobus vel pluribus civibus fidei & morum integritate conspicuis, qui Senatorum nomine venire solent *Rådman* / de publicis atque privatis civium negotiis decernere solet. His prænominatis accedunt etiam alii, quibus mandata Magistratus exsequi incumbit, ut Exactor ubicus *Ec. dicus* &c. Ad hæc usque tempora fuit is semper Consul Tavasteburgensis, qui iudiciis superioris & inferioris territoriorum *Sæxmækensium* præsidebat. Posthac vero peculiarem sortietur Consulem. Conflagravit hoc opidum fere totum A.º MDCCCXXXIX, inde numerus civium exceptis iis, qui Magistratum constituunt, quique Scholastico munere funguntur, ac nonnullis opificibus, ultra XXV vix crescere potuit. Quid de translatione opidi paulo longius ab arce in comitiis Regni nuper, definitum fuerit, mox comperiemus. Binæ hæc quovis anno

(γ) De hisce videantur acta Regni de annis MDCLXXII-LXXI & LXXXIII in Regio Archivo reservata.

anno sunt nundinae priores die VI Januarii, posteriores autem die XXIIX Julii. De hisce posterioribus constat, quod ex illis nundinis, quae olim ad templum Hattula semel quotannis, & quidem die ante Festum Pentecostes proximo habebantur, nec non ex iis, quae ad Rengo Sacellum die S:ti Jacobi vel XXV Julii celebrabantur, annuente Regia Majestate A:o MDCLXXV, haec solae supersint (d).

Navigationem ad hoc opidum, & quidem a mari juxta Bicerneburgum per flumina & lacus majores Satacundiae, non ita pridem tentatam nimis admodum interromperent, qui hic obveniunt crebri illi, & alicubi praecipites aquarum lapsus, watsufall/ strömsfall. Sed speramus faciliorem navigationis viam aperiri posse Tavasteburgo Helsingforsiam, ubi tanta non occurrunt obstacula, nec via ultra XII milliaria longior est. Certe tum non solum Tavastiae, sed etiam aliis adjacentibus regionibus aurea imminerent secula, si haec ipsa navigatio exoptatum tandem nancisceretur successum. Nec dubium, quin sumtus huic impendendi uberrimo, quod sic procuraretur, commerciorum incremento brevi rependerentur. Ante VII, & quod excurrit, annos regis impensis flumini novus impositus est pons, qui longitudine duo fere stadia aequat, & ab angulo arcis orientali versus eorum usque ad praedium

C

(d) Hanc itidem mutationem docuit me ex actis publicis Cancellariae Reg. Consiliarius Generosissimus, D:nus And: Ant. von Stiernman.

dium *Haetilaë* procurrit, cui agri vicini incolæ, necessariis reparationibus subvenient, quorum antiquum est pontificium hocce munus; ut acta publica in Archivo Regni conspicienda evincunt.

§. IV.

Administrationem tam Ecclesiasticam quam Politicam Tavastia, ab anno Chr. MCL ad hæc usque tempora expendet.

Subjugata igitur, sicut in antecetendibus dictum est, hac regione, incolisque post susceptionem Baptismi Episcopo Rendamecheni (a) commendatis, (b) multi facti sunt Christiani (c). Ita enim sæpius antea provocatus Messen. in Chron Finland. Mserito de hac re canit.

Sedan Rendameks Bispe lara

Tawaster Indige äro.

Bicæn Grelion Balk (d) then mannen het /

Kung Eriks Sköld / som jag wist wet /

Hwilken Cantzler han war med art /

För han Rendameks Biskop wardt /

Hwilken hos Rungen lofwat ut /

At gifwa Honom hwart år tribut.

Quum

(a) Messen. Scond. Illustr. Tom. II. pag 36. Rendamechen-
enses eam ob causam vocantur Episcopi, quia eorum se-
des nondum translata fuit Aboam.

(b) Loc. Messen. proxime citat.

(c) Ericus Upsal. loc. §. I. hujus Capit. allegato.

(d) Cujus sit error nescio; interim tamen verum est, hunc

Quum autem Birgero, propter Regis Erici mortem non vacaret ultra annum MCCL diu in Tavia morari, accidit, ut nonnulla omitterentur, quæ ad Ecclesiasticam administrationem inter hos, eo quod rite instituendam necessaria erant. Sed hæc sarcivit Praeful Upsaliensis Jarlerus; operam enim navavit baud indefessam ad communicandos animos vera religione per verbi divini ministros. Teste Clar. Loccenio (1). ita ut non solum Christi fidem integro pectore admiserunt Tava-
sti, sed regno Suetiae etiam jurejurando fidelem subjectionem promiserunt, eamque hætenus tam incorrupte præstiterunt, ut optimi Christiani & fidelissimi cives erga Suetiae Principes semper fuerint aestimati, digni profecto, qui a regis præfectis & terrarum dominis minus quam modo fit gravarentur, prout ingenue fatetur Job. Magn. (2). Nemo autem existimaverit, religionem Christianam, quæ tum accipiebatur, puram fuisse. Jam enim ista ætate, imo dudum antea multi Ecclesiam occupaverant errores. Sed ut in ipso papismo conservata est vera Ecclesia, ita nec dubitamus, quin hic etiam aliqui saltim exstiterint veri Christiani. Sed illuxit tandem Regno Sveogothico, eidemque subiectis

C 2

pro-

Beronem non Balk, sed Westrogothum cognominatum fuisse. Sed fuit alius ejus nominis, qui vergente seculo XIV. Cathedrae præfuit Aboënsi, Monasteriumque excitavit. Koroïense. Conf. Nobiliss. Gyllenstolpe in descriptione Sveogoth. Libr. X. Cap. XI.

(1) Histor. Rer. Sveog. Libr. III, pag. 87.

(2) Libr. XIX, Cap. XV.

provinciis Sidus illud Arcum fulgentissimum, libertatisque non solum nostræ vindex acerrimus, verum etiam religionis Evangelico Lutheranæ Propagator felicissimus, gloriosissimæ memoriæ *GUSTAVUS I;* cuius sub auspiciis circa annum MDXXXVIII, *Martinus Skytte*, primus Evangelico Lutheranus Episcopus Aboensis, filius Legiferi ejusdam Tavastensis, reformationem religionis in Fenningia felici omine suscepit. Hic, prout cælibem egerat vitam, ita modica contentus reddituum parte, VIII ingenuos Juvenes B. Doctoris Lutheri & Philippi Melanth. disciplinæ tradidit, eosque ut Alumnos sustentavit; quorum opera, postquam Witteberga domum reversi fuerant, tota Fintandia sensim Lutheranismum amplexa est (n). Atque sic temporibus hujus Martini Papatus in tota Fintandia corruit, abolitæ sunt missæ privatae & angulares, desit aqua lustralis, cinerum & palmarum consecratio, cantus Ecclesiasticus immutatus & correctus (9). Paruit Tavastia cum cæteris Fenniae provinciis Diocesi Aboensi usque ad annum MDLIV. Tum enim alter Fenniae Episcopatus scil. Wiburgensis instauratus fuit (.), quando quoque sine dubio ea pars Tavastiæ, quæ etiamnum Diocesis Borgoensis est, sejungebatur.

Quod autem adinet administrationem regionis hujus Politicam, paucis etiam de illa agendum est. Quam primum Tavasti, ut & cæteri Fenni, Regno

Sveo-

(n) vide Dissertat. de Origine ac Relig. Fennor. p. 57. 58.

(9) Pant. J. sten. in Biblioth. Nettelblad. p. 83.

(.) Messen. Scand. Illustr. Tom. XV. pag. 117.

Sveogothico accesserunt, Reges maximam partem juris atque potestatis suæ in hanc gentem, Episcopis Rendamechenſibus eorumque ſucceſſoribus Aboenſibus exercendam contulerunt, ut hi non tantum Eccleſiarum, ſed etiam œconomix civilis curam gererent; quod inde patet, quia præter decimas (x). alia quoque tributa vulgo *Konungs ſtatt* leguntur incolis impoſuiſſe. Sic de ſupra memorato Berone Weſtrogoto, qui primus invigilavit Tavaſtis in fide confirmandis, Meſſenius tradit: eum annuis tributis Regi Sveciæ pendendis ſubmiſiſſe Eccleſiam (λ). In carmine ſupra allegato, de eodem Berone hæc verba occurrunt: *Hos Kungen loſwar ut / at giſwa honom hvarr åhr tribur.*

Homagium nomine Regis in Fenningia, una cum Regni Drotzeto acceptavit Episcopus; nec non una cum Iudice Provinciali, qui tum in toto Fennigæ Ducatu unicus tantum fuit, ſubſidia publica ab incolis exigenda deſinivit (μ). Quum anno MCDLIII Ericus XIII Sveciæ Rex ſupremum illud iudicium *Råfittig* / VIII dies ante feſtum Henrici in Junio Aboæ quotannis habendam per litteras inſtitueret; tum Episcopus Ab. cum nonnullis ex Capitulo primi nominantur, qui una cum iis Regni Senatoribus, quibus tunc temporis in Finlandia verſari contigit, nec non Iudicibus, tam Provincialibus quam

(x) Idem Auctor Tom. X. pag. 14.

(λ) Meſſen. in eadem ſua ſecondia Tom. X. pag. 10.

(μ) R. Chriſt. L. Lag Konung. B. II. och VI. Cap.

quam Territorialibus Prætoribusque, huic iudicio ad-
siderent; ita tamen, ut unus ex regni Senatoribus,
Regem repræsentaret. Sic enim in fine earundem
litterarum exstat: *En af Rikens Råd skal ther hafwa
Rönungens Dom* (v). Sed tempore Christophori
Bavari, Regis Sveciæ, statutum fuit, ut Episcopus
Aboensis, absente Rege, Præsidem ageret, prout
clarissimis testatur Codex L. L. Christophorianus
(ξ). Forte etiam hoc tempore, dies iudicio huic
primum destinatus, quem nuper diximus, transla-
tus fuit in eum, qui Festum Henrici proxime se-
quebatur (ο). Quanta fuerit Episcoporum digni-
tas, ostendunt quoque XL armigeri illis ex Oester-
landia seu Fenningia dati, qui certo officiorum
genere ipsis ministrare debebant (π). Accedit huc
maxima illa veneratio, qua omnes & singulos E-
piscopum prosequi oportuit; unde etiam de Ma-
gno Olai Tavast refertur, quod a nobilibus æque
ac militibus pari veneratione ac Rex colebatur;
ideoque nec mirum, si exercitu stipatus Fennico,
gravem in Satacundia seditionem levi tantum pul-
veris jactu compescere potuerit (ρ). De cætero
patet

(v) *Litteras has ex actis Collegii Antiquit. aperuit mihi
Translator Regius nobiliss. Carl Hagelberg.*

(ξ) *Tingmåla B. X. Cap.*

(ο) *Tingmåla B. IX. Cap.*

(π) *Litterae Alberti Regis Aboae A:o 1366 ad Episcopum
Aboens. Hemmingum datae.*

(ρ) *Nobiliss. Gyllenstolpe in Descript. Sveogoth. Libr. V. C. XI.*

patet Episcoporum in Fenningia potestas vel inde, quod loca munita extruendi jure gauderant; prout Castrum Kustoense ab Episcopo Aboënsi, Ragvaldo erectum esse A:o MCCCXII testatur Messenius (σ). Ecclesias quoque tantum non omnes prædiis redditibusque majoribus dotasse leguntur Episcopi (τ) &c.; quæ certe omnia nonnisi sumptibus maximis ne dicam Regiis effici potuerunt. Plura de Fennia Episcoporum potestate addere supervacaneum videtur. Verbo dixisse suffecerit, hos eadem atque Svethiæ Præsules jura exercitasse, quibus eadem plerumque sociata erant vitia, nisi quod remotiores tantam non haberent Regibus insultandi facultatem. Existimo igitur, Episcopos Aboënses plerumque in Tavastia tam rem civilem, quam Ecclesiasticam administrasse; & qui eorum mandatis obedire detrectarunt, Castri adminiculo ad officium adigebantur (υ). Supremum licet dominium in Fenniam atque Tavastiam inde a primo subjectionis tempore ad Svethiæ Reges pertinuerit, usum tamen fructum quandoque hi aliis concesserunt. Sic dissensione orta inter Birgerum Regem, Fratres Waldemarum & Ericum, priusquam in gratiam redissent, Birgerus Rex in pignus reconciliationis sinceræ ac amicitiae fraternæ, in posterum sancte servandæ, Arces Finlandiæ Tavasteburgum & Wi-

(σ) *Scand. Illust. Tomo X. pag. 13.*

(τ) *Locus proxime citatus pag. 12.*

(υ) *Messen. Scand. Illust. Tom. X. pag. 2.*

& Wiburgum cum adjacentibus provinciis, Waldemaro & Erico tradidit; qua de re ejusdem Regis litteræ, Oerebrogiæ die proximo post annunciationis Beatæ virginis A:o MCCCVIII. datæ, ulterius testantur. Ejusdem Seculi scil. XIV:ti anno XXV & sequentibus paruit etiam tota Finlandia una cum Tavastia, famigeratissimo illi Matthiæ Kiættilmundson, primum Proregi Tutorique Regis Magni Smek, postmodum autem prudentissimo Regni Sveciæ Gubernatori, qui etiam in literis quibusdam, in Castro Tavastiæ A:o MCCCXXV datis, se Capitaneum totius Finlandiæ nominat. Sed jure feudi tradidit Rex Sveciæ Albertus Megapolitanus Tavasteburgum cum subjacente ditione, inclito illi Regni Sveciæ Senatori Bo vel Botvido Jonsson, literis Holmiæ die X Augusti MCCCLXXI datis (ϕ). Jure autem præsidii (χ), obtinuerunt hi sequentes totam cum arce ditionem Tavasteburgensem, qui modo Advocati, modo Capitanei, nunc iterum Præfecti Satrapæque dicti sunt, quorum Catalogum

(ϕ) *Has & præcedentes ex Archivo Antiquit. Regio Accepi.*

(χ) *Ita tamen ut M. marcas monetae Suetthicae aliquando pro redditibus totius ditionis, quos hi Praesides seu Satrapae colligebant, Coronae Suetthicae quotannis penderent, de qua re litterae Stenonis Sture Regni Suetthicae Gubernatoris A:o 1485. datæ, satis perspicuae sunt.*

atalogum pro summo suo in Historiam Patriæ amore favoreque erga nos plane singulari, ex manuscripto suo, cui inscriptio: *Swca och Gidtha Höfdingaminne MDCCXLIV* transmisit Generosiss. Regiæ Cancellariæ Consiliarius *And. Ant. von Stiernman*, suntque sequentes: Anno Christi 1297 Bartholudus, Advocatus Tavastiæ. 1420 Woldemar (♂) Diekn. 1455 Olof Nilsson Tavast. 1483 Ivar Axellon Tott. 1486 Knut Posse. 1502 Henric Stenlon. 1527 Thorsten Salmonsson. 1530 Jöns Knutsson til Lauko. 1530 Peder Svenske. 1530 Herr Gothorm. 1530 Eric Boje. 1532 Eric Olofson. 1540 Isaac Nilsson. 1553 Herman Flemming. 1559 Jöns Brwen. 1561 Eric Spåre. 1569 Eric Bertilsson til Mæchelæ. 1574 Måns Henricsson. 1576 Iohan Boos. 1594 Sten Fincke, Hålsbhuggen 1599 i Åbo. 1605 Matts Larsson til Harvilla och Årby åttē/ en Krus. 1606 Eric Hare. 1616 Pontusson de la Gardie. 1619 Carl Oxenstierna. 1622 Eric Hare, andra gången Ståthållare eller Landshöfdinge på Tavastehuus. 1623, Peder Erlandsson båt. 1634 Anders Nilsson. 1634 Arved Horn.

D

1645,

(♂) Defectui monumentorum adscribendum, quod per integrum XIV seculum, incerta plane interruptaque sit series Praefectorum Tavasteburgensium: adeo ut plures non noti sint, quam Princeps Waldemar, Regis Birgeri Frater, Matthias Kiættilmundson nec non inclitus ille Bo Jonsson.

1648 Eric Andersson Oxe. 1652 Ernst Joh. Creutz.
 1666 Uddo Oedla. 1668 Axel Stålbarm. 1673 Axel
 Rosenhane. 1685 Arved Horn vicarius. 1685
 Jonas Klingstedt. 1687 Carl Bonde. 1687 Arved
 Horn, andra gången vice LandsHöfdinge. 1695 Mär-
 ten Lindhielm 1696 Abraham Cronhiort. 1703
 Johan Creutz. 1719 Petter Stierncrantz. 1717
 Axel Gyllenstierna. 1742 Carl Gustaf Creutz vi-
 carius. 1743 Otto Reinholdt Ladau vicarius. 1746
 Gustaf Gyllenborg. De cætero annotavit idem su-
 pra memoratus regie Cancell. Consiliarius Gene-
 rosissimus von Stiernman de Satrapia Tavastebur-
 gensi hæc sequentia. Ifrån åhr 1616 til åhr 1634
 låg Tavastehuus Låhn under Åbo LandsHöfdinge
 dömmne. Då sidsnämnde åhr i Octobr. Månad Ta-
 vastehuus Låhn skildes ifrån Åbo och lades under
 Nyland; dock skulle Residencet vara i Tavastehuus.
 Åhr 1640 / blef Tavastehuus igen et särskildt Höf-
 dingadöme / Åhr 1648 lades under Nyland / hvar
 wid det ock ännu år / warande Landshödinget
 uti Helsingfors.

Ab ipso subactionis tempore usque ad annum
 MCDXXXV fuit in tota Fenningia unus tantum
 Judex Provincialis, qui in instrumentis vetustissimis
 se vocat Legum virum Orientis, Sagman i Öster-
 landen. Sed quum unus omnibus litibus caus-
 sisque in tota Finlandia intra annum decidendis
 non sufficeret, constituitur a Rege Erico XIII A:o
 MCDXXXV alter, totusque Ducatus in duas di-
 vi-

vilus tuit jurisdictiones, Borealem scil. & Australem. Priori subiacebant præter tractum maritimum Borealem, Svethice *Norra Skidrgården* provinciæ: *Alandia*, *Satacundia* superior ac inferior, & *Norrabotnia*, sive ille terræ tractus, qui jam *Ostrobotnia* dicitur. Ad posteriorem autem jurisdictionem pertinebant: tractus maritimus Australis, Sveth. *Sëdra Skidren/Nylandia*, utraqve *Carelia* tam *Orientalis* quam *Occidentalis* scil. *Savolaxia*, nec non *Tavastia*. Nostro autem ævo tres in *Finningia* sunt Iudices Provinciales. Inde etiam *Tavastiæ Occidentalis* pars scil. Territorium *Saexmekense*, nec non Territorium infer. *Hollotense* subiacet australi *Finlandiæ* jurisdictioni; *Orientalis* vero, nimirum territorium *Hollotense* superius jurisdictioni *Kymmenegårdensi* adjecta est. Duobus his territoriis, quibus ditio nostra *Tavasteburgensis* consistit duo etiam præsumunt Iudices territoriales, *Häradshöfdingar*; in utroq; iterum territoriorum duo sunt Prætores *Eronofogdar/Besallningemän*. Sic territorium *Saexmeckense* dividitur in duos ejusmodi districtus *Fennice kibiacunda*, superiorem scil. & inferiorem, pari modo etiam territorium *Hollotense* distinguitur; de territorio *Hattulensi*, de quo aliquando acta loquuntur publica, ut nil dicamus, siquidem illud jam combinatum est partim cum territorio *Saexmekensi* infer. partim cum *Hollotensi*. Sed hæc sufficiant.

Paræcias ditionis Tavasteburgensis enumerat, observationesque nonnullas ad quamvis earum subnectit.

IN præcedentibus dictum est, ditionem nostram duobus tantum absolvi territoriiis, Sveth. Nådådshöfdinge jurisdictioner, quorum Sæxmekense est alterum, alterum Hollolense, utrumque horum territoriorum duos iterum in se complecti prætorios districtus Fogdalin; sic Sæxmekense territorium in superius & interius dividi, pari etiam ratione Hollolense Enumerabuntur igitur jam Paræciæ territorii Sæxmekensis, in quo primum inferior eius districtus nobis se sistit. Sitque Ima Paræcia *SOMERO*, cui præter templum primarium ex ligno deussatum exstructum, unum subest Sacellum itidem ligneum, fennice *Tuistaron cappeli* vocatum. Non procul ab hoc Sacello ad pagum quendam, *Jacaula* dictum, observantur tres venæ, ex radicibus collis cujusdam arenosi æquali fluxu scaturientes, quarum aqua limpidissima est, atque tam æstate quam hieme æque frigida. In duobus hinc supra nominatis templis, duo etiam præter Pastorem sacris invigilant V. D. ministri. Continet Paræcia hæc $67\frac{2}{3}$ portiones viriles Svethice Mantel Tavastensis ditionis, præter $20\frac{1}{2}$ port., quæ Satrapiæ Aboënsi parent. Proxima huic Paræciæ versus septentrionem est

Il:da

II:da *TAMMELA*, cujus templum primarium lapideū est, in quo nonnulli libri ritus ecclesiasticos veterū papularū continentes, adhuc conspiciuntur. Servatur etiam heic calix quidam argenteus, auro obductus, qui a nobili quodam Centurione ex Polonia quondam reduce donatus est. Præter templum hoc tria sunt heic Sacella lignea, quorum unum, idque maximum *Jockis* (a), alterum *Bertula*, tertium denique *Humpila* nuncupatur. Sacra totius Parœciæ peraguntur ab uno Pastore, qui h. t. vicini contractus Præpositus est, cum tribus aliis ministris. Parœcia hæc 127 $\frac{1}{8}$ port. viril. constituit. Haud procul a templo primario Tammelesi, versus Zephyro notum, speramus aliquando cuprifodinam uberiores apertum iri: ubi per integrum fere triennium jam laborarunt nonnulli, ad hoc conducti a societate, quæ nuper coaluit, quæque maximam partem ex mercatoribus Abcœnsibus constat. Quod loci commoditatem adtinet, illam maximam esse dicimus, tum propter viciniorum silvam densissimam, tum etiam ob catartas tres, quarum infima abhinc vix tribus quartis unius milliaris distant, sed ad supremam earum, ad quam fornax æraria *Småltan* nuper exstructa est, secundo alveo, absq; molestia quicquid sit transferri potest. Sine dubio jam dudum incolis hujus parœciæ innotuit, hic aliquid mineræ latere, sed circa

(a). Juxta hoc Sacellum maximum illud prædium *Le-
wenhauptianum* situm est.

speciem conjectura erravit; collem enim hunc vel montem suo idiomate *hopia vuori* Sveth. *Silfvers* berget nominarunt. Inventor autem venæ cupræ aliquot ante annos, scil. MDCCXXXIX fuit nobilissimus Dñs *Daniel Tilas*, jam Regii Collegii Metallici Assessor, qui proinde maluit hunc locum a suo nomine vocari *Tilasvuori*.

Præterea notandum venit de hac Parœcia, quod in libris reddituum publicis, *Jordböcker* / una cum modo nominata *Somero* *Portas* nomine veniat; atque sic unam cum *Somero* antiquitus constituisse videtur Parœciam. Visuntur etiam adhuc rudera templi cujusdam vetusti ad pagum, ejusdem cum Parœcia antiqua denominationis scil. *Portas*.

A Tammela versus Boream occurrit Illitio *UR-DIALA* antea *Saris* dicta, ad cujus unicum templum ligneum unus Pastor & unus Sacellanus ministrant. Magna est Parœcia hæc 47 $\frac{1}{2}$ port. viril. hinc.

IV:to *ACHAS* Parœcia obvia est; cujus templum primar. ligneum est. Huic subjacens sacellum *Kyl. macko/ki*. Hodiernus Pastor, qui una cum duobus aliis Ministris sacris præest, vicini districtus Præpositus etiam est. Ante duo cum dimidio secula nacta est hæc Parœcia ab Episcopo *Conrado Bitz* peculiarem suum Pastorem, quum antea Ecclesiæ *Sæxmekensi* unita fuerit. 59. port. viril. habet.

V:ta est Parœcia *CALVOLA* unicum habens templum ligneum, unumq; cum Pastore alit Adjunctum. Magna est 39 $\frac{1}{2}$ port. viril. Hæc Parœcia in Tavastia merca-

mercatura cotium præcipue memorabilis est (β).

Vista est Parœcia *HATTULA*, cujus templum primar. lapideum vetustissimum est, coævumque, ut fama fert, Arci Tavasteburgensi. Sacellum autem ejus ligneum *Tyrendö* dictum situm est in illo tractu Parœciæ, qui in libris redituum *Kulsala* vocatur. Sed Occidentalis pars Ecclesiæ in iisdem monumentis vocatur *Leibijaervi*. Orientalior autem sola *Hattulæ* nomine insignita fuit. Præter Pastorem duo heic sunt Sacellani & unus Adjunctus. Centum prope æquat port. virili. Supra januam sacrarii in templo primar. prostat adhuc effigies hominis, staturæ ingentis, adeo ut verum gigantem illumque maximum referat. De cætero notatur ad pagum quendam hujus Ecclesiæ *Sattula* crescere arbores, oris his alioquin rariores, ideoque nomina earum vulgo fere ignoræ. Reperies heic præter fraxinum, fagum, platanum, etiam robur. Est heic quoque fons quidam, cujus aqua præsentissimum dicitur esse remedium adversus inflammationes in ore, *Sverhie trost*/ *Fennice Sammas*, indeq; idem fons adpellatur *Sammaslaebde* (γ).

Vilima est Parœcia *SÆXMEKI*, unde totum territorium, quod quoad dimidiam partem
ex

(β) *Haec de Calvola & Ahas aperuit mihi Admodum Reverend. atque Praeclariss. Dns Nicol. Malm. Pastor & Praepositus in Ahas meritissimus.*

(γ) *Eitteris haec debeo Sacellani Parœciæ hujus dignissimi, Clariss. Dn. Mag. Engelbr. Rancken amici integerrimi.*

ex hætenus nominatis Parœciis constat, nomen suum sortitum est. Unicum habet templum lapideum, in quo cum Pastore unus Sacellanus & unus Adjunctus sacris operantur. Port. viril. sunt 104 $\frac{1}{2}$. Ad pagum *Linnaïs* in vertice montis cujusdam excelsi est fons, qui ex imis ejusdem montis radicibus existens, a vulgo sanationi morborum qualicumque idoneus habetur (d). Sed ad alterum territorii Sæxmekensis districtum scilicet superiorem progrediendum, ubi

Ista parœcia *PÄLKÄNE* obvenit, quæ ad unicum suum templum lapideum, unum cum Pastore alit Sacellanum & Adjunctum. Complectitur in se 89 $\frac{1}{2}$ port. viril. Non procul a templo ad fluvium, *Costia* dictum, accidit A:o MDCCXIII memorabile illud prælium inter Moscovitas & copias plerumque Fennicas; cujus pugnae vestigia hac ætate adhuc multa conspiciuntur. Juxta eundem fluvium inveniri oram asserunt litteræ Pastoris infra nominandæ. Duo iterum hac in Parœcia observati sunt fontes nobiliores. Alter in cacumine montis cellissimi ab incolis *Kirunlinna* dicti, qui præter alios morbos tussi præcipue medela esse perhibetur. Alter vero prope templum ex arenoso clivo, tribus ex venis quafi

(d) Pl. rev. Dñs Pastor loci Carolus Rothovius me de hac re erudit.

quasi excoqvitur, aquam medicatam Sveth Sur-
brun præbens. De cætero esset heic locus non-
nihil dicendi de supradicti fluvii Costiæ origi-
ne, sed, quum *Christ. Sam. Erius* in Dissert.
de fluviis maris nobis in hac re otium tegerit,
hoc labore superledemus; præsertim quum multitu-
do paginarum jam ex inopinato nimis excreverit.
Verbo tantum dicimus, hunc fluvium vergente sec.
XVI, vel etiam secundum Chronologiam *Jacobi Gisle-*
nis A:o MDCIV primum cœpisse ex illa occasio-
ne, quod fluvii cujusdam in parœcia vicina Can-
galala *Sarsankoski* dicti cursus, nescio qua de causa
inhibitum, substituerit. Exundante igitur aqua in illo
lacu, qui parens fuit hujus fluvii, mox alius pan-
debatur exitus ad pagum *Ihari*, quo facto, in la-
cu *Pælkænæ*, in quem hæ superfluæ aquæ se exo-
nerarunt, nimium etiam in modum augebantur a-
quæ, ita ut novum rursus amnem existere neces-
se fuerit, qui est hic Costia. Inde proverbium apud
incolas: *Ilkiae Ihari Koski saatti sarsan vaivai/exi*. id est:

Immitis torrens Ihari dum nascitur extra,

Pauperiem peperit, qua pungitur incola Sarlæ.

Nimirum, quod arescente flumine *Sarsankoski*,
habitatores quoque pagi illius *Sarsan* multum com-
moditatis suæ amiserunt (s).

Ille da Parœcia superioris districtus est *SAHALAX*,
quæ antiquitus ceu Sacellum suberat prædictæ *Pæl-*

E

kænæ

(s) Haec mecum per litteras benevole communicavit Pastor
Ecclesiae Plur. Reper. D:ns Gust. Rothovius.

kænæ; anno autem MDLXXXI suum nacta est Pastorem, qui ab illo tempore ad templum ejus ligneum cum Sacellano sacra peragit. Magnitudo Parœciæ numerum 31 $\frac{1}{3}$ port. viril. implet (2). Igitur ad

Illitiam Parœciam tractus hujus prætorii *JÆMSÆ*, Sveth. *Jåmslö*/ quæ 60. constituit port. viril. & præter templum primar. ligneum, duo habet Sacella item lignea, quorum alterum *Corpilax*, alterum autem *Cuivasmaeki* vocatur. In hisce tribus templis tres etiam ad sacra administranda constitui sunt, scil. Pastor cum duobus Sacellanis. De primis hujus Parœciæ habitatoribus est opinio, quod ex Parœciis Tavasteburgo vicinioribus huc sensim migraverint. Notatu dignus mons heic occurrit, *Linnamtuori* Fennice dictus, propemodum tesqui milliare a templo primar. versus traschiozephyrum situs. Traditio est, Molcovitas olim montem illum, ceu castris locandis idoneum, communi re cœpisse, sed ab exercitu nostro cis fluvium proximum, *Joutzenen*, in colle *Wangonmaeki* castra metante, inhibitos, consultius duxisse fluvium hunc transire hostemque Svecum inopinato adoriri. Verum spes Russos fefellit. Ubi enim nostrates hujus consilii incios crediderunt, eos mox simulac trajecissent, paratissimos offenderunt, ita ut Russi in prato quodam juxta eundem tam laute excepti fuerint, ut nemini eorum de reditu in patriam

(2) Ex Epistola Pastoris Praeclariss. Dni Mag. Andr. Salovii haec excerpti.

patriam sibi gratulari licuerit; ex quo idem pratum adhuc Fennice vocatur *verinijsu*, pratum sanguinis, repertusque ibi non ita pridem fuit gladius quidam, gregarii militis Svethici; necnon prope Linnanwuori inventa est securis quædam Russica (1). Et sic ad Paræcias Rautalambicas deveniendum, quarum prout antiquior, ita etiam prima erit

RAUTALAMBI, seu IV:ta supradicti tractus prætorii, sic vocata a lacu vel palude quadam minori non procul a templo, ex qua ferrum, Fennice *rauta*, eruunt incolæ; quod limosum in fornacibus suis fusoris & officinis ferrariis præparant, præparatumque scite admodum ad usus suos tundunt. Primi hujus Paræciæ habitatores dicuntur fuisse illi, qui ex Paræciis circa Tavasteburgum quondam piscaturæ uberioris causa singulis annis aliquantisper heic morabantur; quos postmodum varia loci istius commoda ad sedes ibi figendas allexerunt, quique successu temporis in tantam excreverunt multitudinem, ut aliqui eorum tempore Reg. JOH. III. & CAROLI IX ad

E 2

ex-

(1) Haec nos docuerunt litterae Admod. Reverendi D:ni Praepos. & Pastoris Mag. Jacobi Malleen. Nullum in *Jaemsæ* invenitur Emporium ordinarium, quamvis illud ibi quærat Tuneld in *Geograph. Spec. cum Hybnero in der statz zeitung und conversations Lexico*. Conveniunt tamen incolae *Jaemsenses* semel quotannis, quando idonea illis est occasio ad *Sacellum Corpilax*, ibique cortice *tiliaceo*, bast/ inter sese mercantur; qui conventus vix *nundinarum*, vedum locus Emporii nomine venire potest.

ad excolenda loca Sueciæ deserta hinc evocari potuerint; ideoque in Medelpadia præter alia loca hodie adhuc sunt plurimi Fenni, qui ex Rautalambi majores suos illuc accessisse referunt. Ex hac igitur Parœcia tandem exstiterunt tres jam diversæ, nimirum Witalari, Sarijervi & Laucas, de quibus singulis infra. Consistit jam Rautalambi ex 122 fundis seu villis rusticis, habetque Pastorem cum Sacellano ad unicum suum templum ligneum. Igitur ad

Vitam Parœciam tractus prætorii superioris in territorio Sæxmekensi, *WITASARI*, 93 fundos in se complectentem, cujus templo primar. ligneo adjunctum est unum Sacellū *Sarijervi* dictum. In hisce templis a Pastore & duobus Sacellanis fiunt sacra. Hunc tractum opinantur hodierni incolæ olim a Lapponibus habitatum fuisse, qui postmodum tam a Tavastis, quam etiam ab aliis, ex vicinia huc adventantibus, expellebantur. Videntur quoque adhuc heic nonnulli acervi lapidum magni, sub quibus Lappones olim funera sua condidisse feruntur.

Vita *SARIJERVI* 75 fundos seu villas continet, unumque templum ligneum habet, cui Pastor cum Sacellano præsunt. Hanc dicunt olim nominatam fuisse Palvatalmi.

Deinde ad parœciam Villiam *LAUKAS*, transitum facimus, in qua 32 port. viril., & præter templum primar. est unum Sacellum, nomine *Jyveskylæ*, in quibus Pastor cum Sacellano sacris vacat. Hic

tra-

tractus itidem creditur a Lapponibus olim fuisse occupatus. Mons quidam a templo primar. duo milliaria distans, ob copiam sulphuris, quam habet maximam, notabilis, ideoque a Nobilissimo *D: no Daniele Tilas* non ita pridem visitatus est (9).

Dévolvimur jam ad alterum Tavastiæ territorium Hollolense scil. & tractus superioris Paræcias tantum nominasse sufficiat. Suntque

I:mo *STYMA*, cujus templum primar. lapideum Sacellum autem *Hardota* ligneum est. Cultui divino vacant Pastor & duo Sacellani.

II:do *MENDTHARVI*, in qua trium provinciarum limites concurrunt, Tavastiæ nimir. Savolaxiæ & inferioris Careliæ seu Kymmenegårdensis. Major pars Paræciæ cum templo lapideo, per pacificationem Aboënsis cessit nuperrime intra limites Moscoviticis. Sacerdotes sunt Pastor cum Sacellano.

III:io *ITHIS*. Templum ibi ligneum est in formam crucis exstructum, cui Pastor cum Sacellano præfunt. Pertinet etiam aliqua pars Ecclesiæ

IV:æ *ARTSIOE*, ex paræcia Lapptråst in ditione Kymmenegårdensi ad Tavastiam, habetque unum templum ligneum cum Sacellano.

V:ro *ORIMATTILA*, ubi Templum ligneum, Pastor

(9) Quæ de hisce Paræciis Rautalambicis traduntur, plerarumque debentur litteris Pastorum ut & commentario præstat. Præposit., quorum copiam benigne mihi fecit maxima venerandum Consistorium Bârgoënsis.

itor & Sacellanus. Forte *Iibis* & *Orimattila*, nomina hodierna, in rationariis veteribus nec non in Geographia *Tuneld Nyby* vel *Tennilae* nomine venerint.

VI:to *HOLLOLA*, Parœcia maxima. Præter templum primar. lapideum habet etiam quatuor Sacella lignea: *Afickala*, *Heinola*, *Nastola* & *Kerkola*. In hisce sacra peragunt Pastor, qui h. t. Adjacentis Contractus Præpositus est, cum quinque Sacellanis, ita ut singula templa suum habeant Sacellanium. Spectat quoque ad hunc tractum prætorium ex Parœcia *Lampis* Sacellum.

VII:mo *KOSKIS*, quod unum habet sacerdotem. Conspiciuntur heic veteris cujusdam templi lapidei rudera, quæ oblationibus quibusvis superstitiona plebecula etiamnum colit. Inferioris vero tractus prætorii *Hollolensis* Parœciæ sunt:

I:ma *LAMPIS*, cujus templum lapideum est, habetque Pastorem & Sacellanium, nec non Adjunctum. Uberius quidem has supra nominatas Ecclesias territor. *Hollol.* illustrassemus, sed, quum illi quorum interfuit, nos erudire gravati sint, hisce adquiescemus.

II:da *HAUHO*, a veteribus *Hau* dicta. Templum primar. cum Sacello *Tulois* lapidea sunt, Sacellum autem *Luopiois* ligneum. Magna 172 port. viril. Cum Pastore, qui h. t. Præpositus est, tres Sacellani sacris præfecti. Poma heic sponte nasci relatum est Sequitur

III:tia *PADASJOKI*, quæ antiquioribus temporibus sola

sola constituit Parœciam 33 $\frac{1}{4}$ port. viril. Jam unita est vicinæ Parœciæ, *Cuhmois* dictæ, ejusdem fere amplitudinis, quæ 24 port. viril. adimplet; ita ut templum Padasjoki ligneum in formam crucis ædificatum jam primarium habeatur, in Cuhmois autem est lapideum Sacellum. Sacra totius Parœciæ peragunt Pastor & duo Sacellani. Proelium illud clavatum, vulgo *Slubbefrig* / quod alia etiam loca Fenningiæ circa annum MDXCVII tempore Regis CAROLI IX nobilitavit, etiam in Padasjoki, & quidem in agro pagi *Nyselæ* commissum fuisse, communis fert vulgi opinio. Proxima eidem agro insula, in qua occisi sepeliebantur, vocatur adhuc *Nysa/ari* i. e. insula clavarum; ubi quoque plurima crania humana nostra hac ætate adhuc visa sunt. Reperitur etiam nonnullis in locis hujus Parœciæ argilla valde subtilis atque compacta (u), sed ad Parœciam

IV: tam *WANA*, quæ 86 $\frac{1}{3}$ port. viril. magna est, inclusis iis port., quæ Ecclesiæ *Rengoënsi* unitæ sunt. Vetustissimum habet templum lapideum. In libris redituum veterioribus vocatur hujus Parœciæ orientalis pars *Maeskaelie*, occidentalis autem commune cum Sacello *Rengo* nomen gerit. Campanæ templi *Wânâensis* peregrinæ sunt originis, altera a Polonia, altera vero a Dania bello ablata.

V: ita est *JANACKALA*, quæ complectitur in se

(u) De Parœcia hac per litteras nos eruditior Praeclarissimus D:ns Praepositus Mag. Ad. Limatius.

te 97 $\frac{1}{2}$ port. viril. habetqve antiquissimum templum lapideum, Sacellum vero *Hausjervi*, quod in Geographia *Tuneldii* male *Reesjervi* vocatur, ligneum est. Ministri Ecclesiæ sunt Pastor & duo Sacellani. Unius cum dimidio miliaris spatio ab hoc Sacello versus Euronotum distat mons quidam, ex cuius fracturis calcem parant incolæ. Non procul a Templo primario Janackalensi occurrit lacus, nomine *Kernala*, ideo præcipue notatu dignus, quod in eo, præter pisces vulgares, etiam *Cobitis*, Svethice *Tång-läsa* / idiomate Janackalensium *Sackæ*, maxima ad longitudinem trium cubitorum, licet raro, capi soleat. In Svecia hic piscis non alibi visus est, quam in lacu *Melaro* (u). Juxta templum primar. est fons quidam memorabilis, quem superstitiosus vulgus, *Laurentio* consecratum, variis oblationibus olim coluit; quare non solum ex ipsa Janackala, sed etiam ex aliis Paræciis quotannis Dominica proxima post festum *Laurentii* mense augusto ad eundem hunc fontem frequentes convenerunt incolæ. Et, quandoquidem tunc ipsa eaqve foedissima veterum Bacchanalia celebrabant, ideo festivitas hæc ab illis, quorum interfuit, sensim abrogari cœpit; ita ut jam sub comminatione mulctæ prohibita sit. Retinet tamen fons adhuc in tota Tavastia notissimum nomen, *Janackalan lachde*, i. e. fons Janackalensis. Prædium *Ugglarum Haga* haud longe abhinc distitum, ideo præcipue celebre est, quod ibi Arx
Tava-

(u) Vide omnino *Artedii Isthbylog. part. 5 pag. 4.*

Tavasteburgensis, ut traditur, primum fundari coeperat, cujus foundationis vestigia fossa major, circa montem excelsum, *Hacoisten Linna* i. e. Castrum *Hagae* dictum, a parte meridionali & orientali adhuc residua referre videtur. Nec desunt alibi in Tavastia hujusmodi munitionum initia, ut in Parccia Hattula duobus in locis, in Sæxmeki, nec non prope Tavasteburgum ubi $\frac{2}{3}$ milliar. spatio versus Boream ad lacum quendam minorem prostant rudera muri, qui ex lapidibus exstructus maximis, aliquantum in longitudinem protensus, licet non adeo altus adhuc conspicitur. Sed redeo ad Hagam, juxta quam, ut opinamur, arcis Tavasteburg. primum tentata erat fundatio, sed deinde, propter situm Castro commodiorem, eum in locum translata, ubi jam totum munimentum eminet. Hic tractus eo tempore possidebatur a nobili quodam, cujus tum magna erat auctoritas; quare fieri oportuit, ut ille nancisceretur aliud æquivalens prædium; quod etiam factum, quando *Haga* perpetuæ Ugglarum possessioni adjudicabatur. Antiquitatem itaque suam, familia, quæ hodiernum floret nobil. Ugglarum super tempus exstructæ arcis Tavasteburg. vel ideo refert, quia prout § II pag. 13. dictum est, in cælatura extra arcis portam muro incisa *noctua*, quam in suo insigni gerit hæc familia, depicta cernitur. *Laurentius* autem ille *Torsten-sonius*, cujus mentio quoque fit in citat. §, sine dubio inter majores Ugglarum hodiernorum numerandus est.

est. Et sic tandem ad ultimam tractus prætorii Hol-
 lol. inferioris Ecclesiam *Rengo* perventum est, cujus
 major pars Parœciæ adjecta est Janackal., ideoque
 templum ejus ligneum, ad quod unus est Sacella-
 nus, Sacellum Janackal. audit, reliquum vero
 ejus ad Wânâ pertinet. Latius omnino patebant
 antiquitus agri *Rengo*enses, quam nunc; superest
 enim adhuc juxta Sacellum prædictum, templum
 lapideum magnum, in formam octangularem extru-
 ctum, cujus conservationi ac necessariæ reparatio-
 ni quum non suffecerint facultates incolarum, a ruina
 sua, quæ jam imminet, præservari nequibat. Hic
 tractus quondam sine dubio parens fuit lingvæ illius
 depravatæ in Fennia notissimæ, *Rengonkieli*, in qua syl-
 labæ Fennicæ præpostere invertuntur, sed quæ jam
 in desuetudinem fere abiit. In hisce silvis, vel, ut
 phrasi utar *Dni Zach. Plantini* (*), in *Rengoarvis* di-
 cuntur quoque Lappones quondam mansionem ha-
 buisse; verum tempore Regis *Magni Ladulâs* hinc
 expulsi, loca, quæ jam tenent, petierunt. De
 cætero observamus, lacubus fluviisque esse totam
 hanc nostram ditionem refertissimam; ideoque copia
 piscium sapidissimorum gaudent incolæ. Inter la-
 cus majores maxime notabilis est *Pejende*, ab *Olao*
Migno Lib. II. Cap. 17 minus recte Pienten vo-
 catus, longus 20 milliaria. Antiquioribus tempori-
 bus

(*) Idem hic *Plantinus* citatur a *Profess. Uptal. Schef-
 fero* in ejus *Laponiâ*, cujus Cap. VI. pag. 47. hæc
 in re consulas.

bus immensæ existimabatur fuisse longitudinis; unde proverbium inter ruricolæ: *Ei ole pæactæ Pæ-jaenellæ, eikæ loppu Lapinvedellæ*, h. est:

Nullus adest finis lympharum Pejene, nullam

Unda senex metam Lappvesiana (o) capit.

Phocas in Pejene inveniri, pleno ore contendunt accolæ. Nec lacus Rautalambici sunt multo minores; illis enim usque ad ultima fere Ostrobotniæ navigari potest; ut reliquos, qui numero plurimi sunt, taceam; quippe qui in Geographia Tuneldiana cum fluminibus Tavastiæ uberius enumerentur (π). Hisce pisces capiuntur varii generis, quorum præcipui sunt: Salmo, lucius, prasmus, perca major, perca minor a quibusdam cernua dicta, lucio-perca *giöð*/ anguis, rutilus, rubellio & rubiculus *mört*/ albula minor *Pöjja*/ mustela fluviatilis & lacustris *Läsa*/ cum plurimis aliis; inter quos est Fennonum *muiku*, Latine albula minima, Sveh. *Siflöjja*/ ex cujus ovulis haud insipidum præparant cibum. Lucii Tavastorum arefacti, qui hieme Aboæ veneunt, notissimi sunt. Est etiam lutrarum in nostris fluviis maxima frequentia. Sepiunt quoque & tutantur tere ubivis nostram hanc Tavastiam creberrima juga montium colliumque, adeo ut veterum Biarmiam, *Vara* aut *Uuorima* i. e. regio montosa, eam fuisse crederes.

F 2

Qvum

(o) Est lacus Savolaxiæ maximus Lappvesi dictus.

(π) Conferis Edition. emendat. Geograph. Tuneld ejusque Caput de Tavastia.

Quum tot hic sint montes, multos quoque pretiosissimos naturæ thesauros in visceribus eorum conditos esse verisimile admodum est, quos tempus forte aperiet (e). Sunt denique silvæ nostræ diffusissimæ, quarum arbores varii itidem generis: ut pinus, abietes, betulæ, quæ arbores ingentes passim silvas, juniperis, sorbis, quercubus, corylis &c. intersperfas constituunt. Sylvæ solent eadi atque exuri, tolumque filigine paulo minori, totâque feri. Fennice vocantur loca illa: *bubdat*, quæ, ubi a violentia temp. statum salva manent, trigecuplum, interdum etiam plus reddunt. In hisce silvis nidulantur aves varii generis, quæ, quum ubivis locorum notissimæ sint, nec opus est ut speciatim recenseantur. Sunt etiam silvæ nostræ feris bestiis refertissimæ, utpote ursis, lupis, vulpibus, (σ), nec non martibus, mustelis, apris, lyncibus, alcibus &c; quæ lucro haud minimo nonnullis in locis capiuntur, pellesque venales exponuntur.

Ut aliæ regiones Fenniciæ de pratis amenissimis, vario herbarum genere plenis, pascuisque latis-

(e) *Afferit Generosissimus Generalis Major & Satrapa Dns Abrah. Cronhiort in litteris ad Regis Regniqve Senatorem Illustrissimum Comitem Dahlberg 1701 1091 datis, se invenisse in Tavastia arenam rubram, instar auri micantem, sed ubi locorum non indicat. Confer Mscr. Palmisk.*

(σ) *Vulpes nigri coloris, licet inveniantur rarissimæ: tamen sunt, adeoque pelles earum pretiosissimæ.*

Amis sibi gratulari possunt; ita nec Tavastia iisdem naturæ muneribus est orbata (1). Verum, quam mei instituti non fuerit describere ea, quæ ad Historiam Naturalem Tavastiæ pertinent, quæ tanta omnino sunt, ut particularem sibi operam & forte plurium vindicent, sufficiat hæc tantum attigisse.

§. VI.

Colophonem imponit.

DE incolarum vitæ ratione, moribus ac virtutibus essent multa dicenda, sed paginarum angustia vetat ea uberius exponere; hoc solum dicimus, incolas piscatura, venationibus curaque pecorum, sed maximam partem agricultura victum & amictum quarere. De eadem hac agricultura Tavastensium prodiit Disputatio non ita pridem, ad quam ejus rei ulteriorem notitiam requirerentes remitto. Venalia sunt Tavastis, siligo, faba, pisum, linum, cannabis, pisces arfacti, pecudes, lupulus, pelles ferinæ, sebum, butyrum, pix saltem nonnullis in locis, nec non cortex tiliaceus Syeth. bast, Fennice, nina (a). Nobiliss. Goldenstolpe mores Tavastorum descripturus dicit (b) eos esse austeros minacique vultu. Sit etiam hoc;

nam

(1) Plura de situ Tavastiæ, qui scire cupit, consulat edit. commendat. Geographiæ Tunc d. ejusque Caput de Tavastia.

(a) Præter Tavastibusense, de quo supra § III. p. 17, sunt quæq; in nostra ditione alia fora nundinaria, utpote ad prædium Jockis in Tammela, nec non ad pagum Ani-

nam placet Tavastis incultæ suæ vitæ securitatem malis cultioris vitæ præferre. Fortitudinis suæ bellicæ nec non animi intrepidi documentum præbuerunt Tavasti, uniti cum Carelis paulo ante mortem Regis *Job. III.* Tunc enim exercitum Moscoviticum; improvise in superiorem partem Tavastiæ ut & Careliam irrumpentem, rustici, tolleis suis ligneis, *Skidor/ Fennice Suxi*, instructi partim cæciderunt, partim fugarunt (γ).

Tot Literati ex Tavastia oriundi numerari poterunt, quot ex ulla alia Fenniciæ regione (δ).

Quum temporis ac typographiæ angustia non admiserit, ut parte priori versionem adderemus carminis Michaëlis Agricolæ de Diis Tavastorum, quæ exstat

peldo in Hollola; ad prius plerumque nundinantur die 3 Augusti, ad posterius autem die 14 Septembris.

(θ) Libr. IV Cap. VI.

(γ) *Buræi descript. Suetb. pag. 42.*

(δ) Nec plebs rusticorum nostrorum temporibus antiquioribus literarum erat rudis; quod vel inde colligo, siquidem *Baculo Runico Suetb. Runstaf/ Fenn. Rimi*, usi sunt, cujus intelligentia priscae litteraturæ baud vilissima erat portio. Sed, quum temporis discrimina nostro hoc ævo in fastis Fennicis inveniantur, nec mirum, si a juventute rustica, literarum plerumque gnara, studium baculi Runici negligatur. Observavit præterea admodum Reverend. Dns Mag. Martinus Praeposit. *Hauboensis*, Fennicum nostrum baculum Runicum non multum differre ab eo, qui in Suecia obtinet.

exstat pag. ult. eandem circa finem hoc loco subnectere visum fuit in hunc modum: Dii, quos Tavasti in Ethnicismo coluerunt, sunt: *Tapiō* Venationum Deus, *Achtes* piscationum. *Waeinemoinen* formulas concinnabat, quibus bona quævis adprecari, mala vero deprecari solebant, *Rabcoi* & *Capii* lunam fulcarunt arrosueruntque. *Liekia* terræ proventus erat promotor. *Ilmarinen* pacem & serenitatem procurabat itineraque prospera reddebat. *Turrisas* venatoriæ Deus, *Crattes* opum, *Tontus* rei Oeconomix. Filii *Galevæ* fœnum secarunt inque areas composuerunt.

Ultimum fatemur, multa adhuc in nostro hoc labore desiderari; sed nonnulla ceu minoris momenti ad evitandam prolixitatem studio omisimus, alia, præsertim quæ ad antiquitatem spectant, monumentorum defectus subduxit. Proinde L. B. quisquis es, mitem te præbe censorem; quod si feceris, posthac etiam aliqua volente Deo officia in eodem hoc studii genere a nobis expectare poteris, sed sit tandem

FINIS

SOLE DEO GLORIA.

Emendanda in Capite priori

- pag. 4. lin. 6. lege *Ecclesias Loimjokiensem Pungalait. etc.*
pag. 9. lin. 3. inter verba *Somerjoki twärt* lege (d).
pag. 10. lin. 8 leg. pro *Nobiliss. nobiles. ejusd.* pag. lin. 9
pro *mutasse* lege *mutasse.*
pag. 11 lin. 12 in notis pro *pretenditur forte quamobrem*
lege *protenditur, quamobrem forte &c.*
pag. 20 lin. 9 pro *Abr.* lege *Albr. Schœnstrœm.*

In Capite Posteriori.

- pag. 1 lin. 1 in notis, *exceptarum* lege *excerptarum.*
pag. 5 lin. 3 pro *tryggia* lege *trygga.*
pag. 32. pro 23. leg. 32.
pag. 39 lin. ult. in notis lege *Aaron* pro *Adam.*
pag. 40 lin. ult. in notis lege *Petri Artedi Ichthyolog.*